

CREOLE
CREOLE
KOGUI
BAMANA
YUKPA
WAYUNAÍKI
ACHAGUA
ROMANI
BITE IRINAKA LENGUA DE RAÍZ
BARÍ
TULE KICHWA
WOUNÁN U'WA
EMBERA HITNÚ CUIBA
TATUYO TINIGUA PIAROA SIKUANI
ÑENGATÚ GUAYABERO ACHAGUA SÁLIBA
CARAPANA PUINAVE PIAPOCO
EDUÚRIA TARIANO CARIJONA KURRIPAKO
NAMTRIK WANANO TUYUCA KUBEÓ BARÁ
YANA CONA NASAYUWE DESANO PISAMIRA
INGA PIRATAPUYO YURUTÍ BARASANO
AWA PIT UITOTO TUKANO MAKUNA
CABIYARI COEGUAJE KAMENTSA KAKUA YUHUP
COFÁN SIONA MIRÁÑA
TANIMUKA ANDOQUE
COCAMAMA NONUYA MUINANE OCAINA
TIKUNA BORA
YAGUA

DESANO

Acuerdo Final para la Terminación del Conflicto Armado

Una publicación de
**La Oficina del Alto
Comisionado para la Paz**
y traducida por
MinCultura

I PÜ WEREÀ I'Í YEHBA MAJÄGU OPÙ, NÜGURI MAJARÄ MERÄ ERÄ WERETAMURARE (FARC)

Seis suburi maja erä wereniguira ahraa HABANA CUBAGUË.

PUNTO 1:

MÄMA YEHBA DOHPA COLOMBIA DUHJAROCA:

I'í yehbare mohmericuburi: Peamasä, ñirä, dihparimajarä ähriperhrera, nuguri majarä, ñero masaré erä taricü ira pehrenugäjacü, dipaturi era yaa yehbarigue, duhjanügajanijarare mohme masiracomä daja.

Dipaturi baarire ote masiracoma, oäro ariricü ahriracoma ñeri masa gariboro marïro, nee gahmequeäri mariroca daja. I yehba majägu opù ahripererare oäro itamugucumi, eropirä yuhuropa ahriricü ariräcoma pare.

I. Dohpa inijara yehbare bocaracüri, dohpa i'i mohmericüracuri daja:

- Opù yuju yehba bocagucumi, yehba mörare, yehba opaquererä, meröga oparare igü oburi yehbare, 3 millones de hectárea ahriroca irí yehba.
- Gajirä, wayuri niyure mera asü masiracoma.
- Irí yehbarire bocarä, mohme coreri masä dohpa ariracoma, üma, nome, nome pohäruquererä, maräpu moöra nome, eropa ahricü-nüguri majara erä yehberire nurusunira irí yehbarire boca masiräcoma.
- Öpa mohmericüri merä baja gajino oterire boca masiracoma, eropa irä oäro aricüre bocaräcoma.

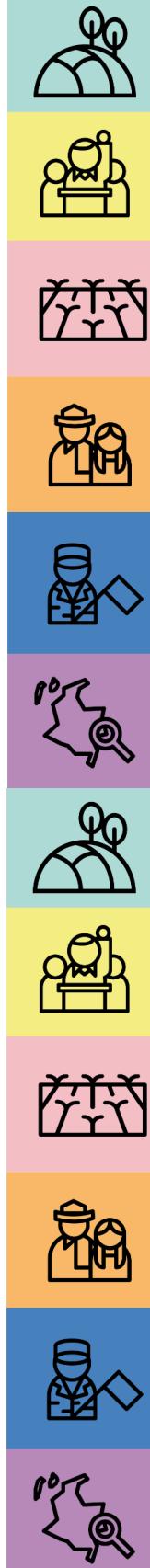
II. I'í yehbaguere dohpa isürocuri.

I yehbaguere 10 bojori pührure ñero tariri deco merä pehreñugajaroa, ahripererogue.

Opa isuroca:

- Maäri ämusuröca.

**Acuerdo
de
Paz**

- Sïaguri ämusuröca.
- Internet apisuroca mäta macarigäguere.
- Paga macari türori majarerare, buheri wihiri, deco oari ahpisüroca oäro era ariborodohpa.
- Campo majarä era mohmerire, irí majare buhenira itamuroca erä mohmeri oäro waboro dohpa.

III. Mäta macärígämajarare éra baaricürire oäro ïanürüracoma

Öaro baricʉ ahriburire weresererä sä'a ahríracoma, oaboari marícäporo ahri buheracoma. Oäro amabaricʉburire weresereräcoma.

IV. Ñero tarira yehbarire, baja itamuri ahriroca, eropirä bajara masä, irí itamurire bocaracoma.

PUNTO 2.

MASARË SI'Ú TARAPEOBURI MAJA.

Erä mera dʉhyasuri pehreboro dohpa, ahripereri cüruri majara ohparä, dorera ñajamasíracoma masaré si'ú tarapeomora, eropa iícʉ gahme dʉhyasuri pehreroca.

I.Masare si'ú tarapeodiaräre , gajira erä gahmebiricʉ öpa waroca:

Yujurayeri cururi iacanujusuroca, erä aríracoma:

- Nuguri majarä perä (FARC-EP) erä ahriracoma erä pepirire wereseremorä, era irire amura pʉhrʉ opu, yujuñe doreriñere igucumi.

II.Masaré si'ú tarapeomoräre oäro iädibusuroca. Oäro ïanurusuracoma, ñero ërare wabiriboro dopa.

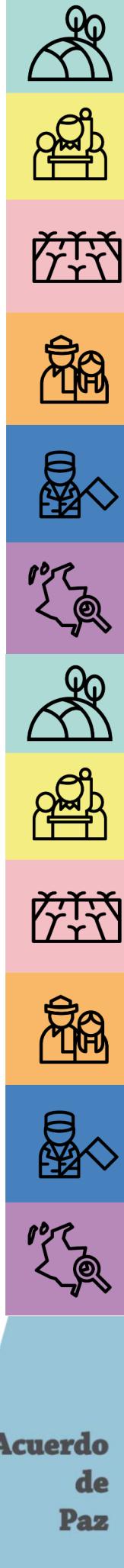
III. Aripehrera masare si'ú tarapeori curire si'ú suröca , gaginore weretamumorä.

Werenigui tauburi sare isuröca (radios), irire mohmemora sare buhesuroca, oäro aricʉ burire era buheborodopa.

IÑANURUMORÄ

- Oäro weretamu amuburi maja, oäro aricʉburí sare, guñaturari mera, wereniguiburi sare opʉ itamugucumi.

**Acuerdo
de
Paz**

- Masäta iire iänñururacoma, opʉ iire imora sare itamugucumi, mʉta macari majaräre weresermorarë.
- Queoró iburi maja sare, irire mohmemora säre iäcunuguracoma. Era irire öaro iänñururacoma.

IV. Queoro wacʉ masare, si'ú tarapeomorä bajara ahriracoma.

- Yuhuropa pepiri mera, masare si'ú tarapeodiari cururi erä idiarire imasiracoma (igualdad de condición)
- Dorerare beyemorare wereseresüroca, cedula moörare itamusuroca erä opaboro dopa. Eropira erä, erare itamuburi niyerure bocamasiracoma.

PUNTO 3.

GÄHMEQUEÄRI PEHRENUGAJARIÑEE (FIN DEL CONFLICTO)

Yujuro mera pepirí merä gähmewejerire puhru mujüri ñehe, eropa ahricʉ peayucure wiariñehé ahraa (CFHBD) Y (D.A)

I öpa wacʉ diayeta gahmequeri pehrenugajaroca, opʉ yarä surara sä, nügürimajara merä gamequeä duhracoma. Eropirä erä peayucure wiaracoma, opä inijarä nügüri majara éra äririchuire gohtoracomä eropa gohrotonijara masä mera oäaro ariracoma.

- ONU majara era wiari peayucure ñeharacoma, iri mera masa wearacoma. (monumentos)
- Nugüri majara erä öpa ira pʉhrʉ, era nugüri majara gahmenereburi yehbari ahriroca daja, 22 yehbari ahriroca (mahcäri). I'í öpa iburi siete maja ahraa, 25 suburi mohmesüroca.
- 180 nüri gohra i'i ahripererire ipeosüroca (6 aberi gohra arïroca). Öpa wacʉ opʉ yara surara irí yehbarire wiria pehrea waracoma.
- 35 gohra ahraa erä iburi, queoro erä irire iicʉ oäro waroca.
- Ure subu majarä i'irire itamuräcoma (opʉ- gobierno) ONU majara eropa äricʉ nugürimajara FARC-EP queoro wabiricʉ irire amuräcoma erä.
- Nugürimajara erä gʉyadiaro marïro, eräre ahpira yehbariguere wamasiracoma, 180 nüri gohra i'i öpa arïroca.
- Oäro iädibusurä arïracoma, erä aripereri erä oparire erä ñero icurire era purumujürisubure.

**Acuerdo
de
Paz**

Erä wiari, erä peayucʉ, peayeri, era aigäcʉ, opʉ yarä surara neé garibosome. (macare)

- Erä ahriri gohrori oäro iädiburo ahriroca, erä oparire erä wiarisubure
- Peayucʉ wiariñehe: (CA) nugʉri majära era peayucʉre erä wiarisubre, ONU majära irire ñeharacoma i'írire wiapeocʉ ïara, wereräcoma erä queoro irare i'í yehba majara masäre.

Öpa era i'írireñehe ariroca, i yehbare gahme wejerí pehrenʉgäjari ñehere imuroca. Erä nugʉri majara sä pehrenʉgajaräcoma, oäro ahriricʉri pʉ arinügaroca pare.

Nuguri majära (FARC) í yehbare masä mera arinügäcoma pare, niyeru wajataburi majäre, masä mera öaro aricʉburi majarë, opanʉracoma.

Erä masä mera era arinügarisubure oäro buhesuracoma. Erä ahcawererarë bocajamasiräcoma, gajiropa marirä irodopa arimasiracoma, era mera ärira mera.

- Nome sarë, nuguri majara nome arinirare, erá nomerë öaro itamusuroca.
- Majirä nuguri majara arinira, irire wiriamʉtaniräre gahmequeari pehrenʉgajacʉ wirirä säre oäro iädibusüra ariracoma, era pagʉsumarare wiasuracoma, igʉ majigü igʉ pehpiro dopata itamusuracoma.

Masäre siú tarapeori masä ñajänʉgaja masiracoma daja.

- Nüguri majarë erä peayucʉre wiara pʉhrʉ, erä sá erä pepirí majäre, era idiali majare mohmeburi curu yujú curu iäcunügüräcoma (partido político)
- Erä saä, erä idiarire erä iborodohpa, niyerure bocamasira coma bojori nühcü, gajirarë erä ídiarire erä weresiriboro dopa.
- Gají cüruri majara i'rodopata era säa opara ñajámasiräcoma.
- Opʉ, wapicʉrä beyegʉcumi daja, nuguri majara erä peayucʉre wiara pʉrʉ, erá iburire beyemörare erä ariräcoma:

*Perä opʉ yara (gobierno)

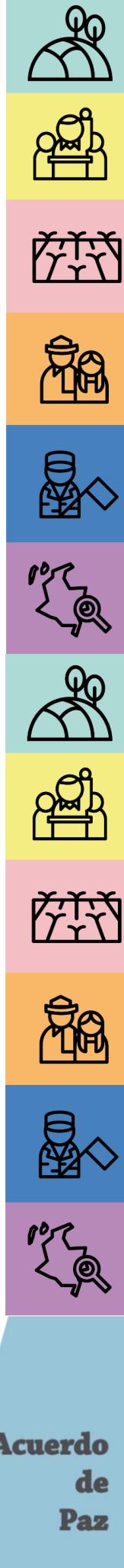
*Perä nugurimajara (FARC)

Gají cururi majararë, masarë yujúdiye wejerí masare cämotari saä ariroca. (Criminales)

Ahripereräre i yehbaguere ariräre opʉ, oäro iädibugʉcumi, gajiräre ñero ibiroborodopa, nuguri majara säre öaro iädigucumi erä öaro ariricʉ erä ariborodopa.

- Yuju curú opʉ beyegʉcumi, masare yujudiye gohrata wejeri masäre peobú. (comisión nacional)

**Acuerdo
de
Paz**

- Ahripereri cururi masäre siú tarapeodiari cururire opʉ oäro iädibugucumi. (partido político)

PUNTO 4.

Äpí mohmeri maja saä pehrenugajaroa, gají saä pehreroca mari duhpuré ñero irí saa. (marihuna)

I yehba majagʉ opʉ, nʉguri majara merä i äpí mohmerire pehrecʉ oäroca ärí wereniguñoma irí eropa wacü, gähmewejeri saä pehreroca. Eropiró irí apipogare duari saä pehrea waroca eropirä uresʉbu majañehe ariroca irire pehoburi:

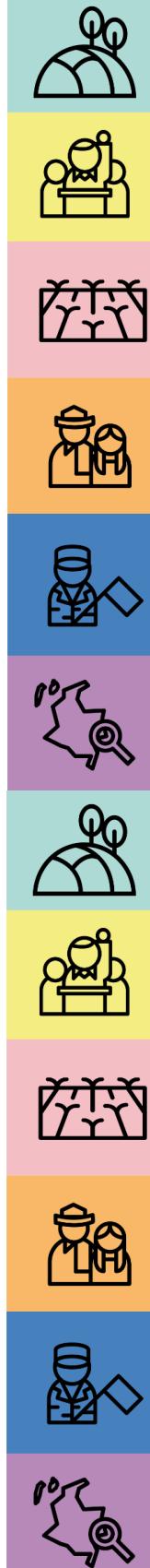
- Gaji oteri merepʉ iriré gohrotosüroca:
 - *Né macäri türori majorä irí äpire óte gohrotosome pare, eropiro äpí masäre masiña mariroca pare.
- Äpí pógare ujúri ñehere ämusoroca:
 - *Iriré ujúri masäre, era ococʉburidohpa apisuröca, eropiro ocodohpa opʉ iriré apigucumi.
 - *Irire ujúri masäre öaro ianurüsuroca, iriré erä ujú duhuborodohpa.
- I äpire,gajisäre , erä duharicuri säre öpa ií amusüroca:
 - *Turaro merä ire mohmeri säre, ianurüsuroca.
 - *Eräre dihpuwaja moäburi saä ahriröca
 - *Irí merä erä niyeru bocará sää're, irí merä erä gajinó asüra säre beyesüroca.
 - *Apíre erä mohmeburi sare (quimico) ií säre cämotasuroca.

PUNTO 5

Masä, nʉguri majara erä gähme wejecʉ, ñero tarinirare öpa ariroca.

- Queoró wereniguiri ñehe ahriroca (verdad)
- Queoró eräré osüroca- queoro dipuwaja moäsuroca (justicia)
- Erä ñero inirare amuräcoma (reparación)
- Eropira dihpaturí nee ñero iínemosome pare.
- Öpa ariroca irí (sistema):
 - Queoro ñero tarinirare itamusuroca.

**Acuerdo
de
Paz**

- Queoro eräré weretari dore süroca
- Eräre öaro iädibusuroca iriré erä amurisubu.
- Erä werenigüirisubure eräré öaro iädibusuräcoma, öaro ärä ariborodohpa.
- Bajarä masä íre itamuracoma
- Née dihpaturi, erä ñero irire erä inémösöme
- Ahripereräre dihpuwaja moäburiñehere amusuroca.
- Ñero tahrinïra, aripehrire opʉ igʉ itamudiarire serëpimasiräcoma.
- Dohpa isücuri ire (mecanismo).
 - Yuhú curu, queoro era werenigiburi, öaro erä aricʉburi né dihpaturí erä ñero ínemöbiriburire, ámurä aríracoma
 - Ñero tahrinirarë queoró eeraré, itamuriñehe aríroca queoró maja merä erä wereniguira pʉrʉ.

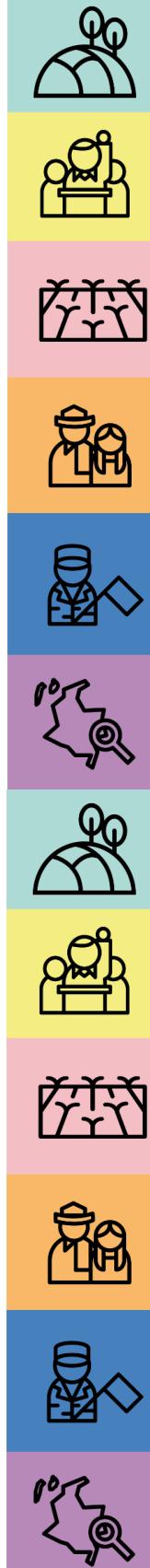
Irí curu erá iburí (objetivo):

- Queoró erä wereburire itamuräcoma
- Erä ñero inirare, guata ñero icarabʉ erä arí weretaricʉ irácoma.
- Oäro ahriburi maja pʉre itamuräcoma

Yuju cūru, nʉguri masa erá dédeoniräre amári masä aríracoma.

- Oä aríracoma déderenirare dohpa gohra wayurí arí buhé möra , eropira boje majarä dopa aríracoma boje niyeru säre oparäcoma iríre erä mohmeboro dohpa.
- Eropira erä déderiniräre iämaracoma opä inijara éra acawereräre, itamuräcoma erä acawererä dohpa gohra waá, gʉa acawererä dédereyurirä arí erä masiborodopa. Öpa erä icʉ irí amuro dopa dujaroca.
- Öari majäre ämuri masä öpa iräcoma: (JEP)
 - Öa dihpuwaja moäburi majäre ämuracöma, eropirä i yehba majä doreri arirödopata iräcoma. Eräre beyepéora pʉhrʉ dipumaja moäracoma, erä ñero irá dipuware.
 - Eräre dipuwaja ibircäma masiñamarä, masäre ñeha era ñero ira dipuware, masäre dírí, tarärá dipuwajare, májirä nomerë erä ñero ibirara dipujawajare, majirágäre erä mera erä aígara dipuwajare, iriré erä irá dipuwajare, erä dipuwaja moasuräcoma.

**Acuerdo
de
Paz**

- Öpa i'ínira, yéhüta eropa iabü, erä ärí weretarí waja 5 a 8 bojori presu ariräcoma o presu isuräcoma. Gajirá ñero inira ariquererä, yéhüta eropa i'ícarabü erä arí weretaridiábiri dipuwja, gajirápü erätá eropá i'ímä erä aricü, eropa inirä 15 o 20 bojori presu isuräcoma.
- Íre mohmerä magistrados waicurä ähriräcoma, eräre beyemöra PAPA yarä másä ahriracoma, gajira ONU majarä ahriräcoma, gajirä sa'ä itamuräcoma.
- Dohpa i'í erä ñero írare ämüsurocuri.
 - Gähmequeri, duhyasuri pehrenügäjaro, ñero ñero erä írare amücu itamuroca.
 - Masarë guá ñero taricü iábü, erä mätä iriré erä weretaricü, era ñero irare amucü öaro waroca. Eropá icü, ñero tarinüra, erä yá yehbarigue dühjamsiräcoma, eropigü opü eräre ír yehbarire wiágucumi daja.
- Ñero dipaturí éra inemobiriburi ahraa.

Ahriperera erä, eropata iräca erä arí wereniguidirodopata , gahmewejerire duhräcaä, erä peayucure wiapeocaä, dipaturí daja öaro merä äriri masä ñajanügäracoma daja.

 - Umupeori mera, guyadiaro pepirí , mesa erä äriricuri itamusuroca.
 - I yehba majägü opü masä nügurimajarä erä ñero taricü iniräre öaro iädibusünira ahriräcoma, erä öaro ariborodopa, arí buhemöra sarë ahpigucumi, nüguri majara saá (FARC) guá sa'á “umupeorí mera, guyadiaro iäri merä” masarë buheracä, erä öaro ari buhemöra säre apigucumi, nüguri majara era turaró ñero i'ira yehbarire.
 - Nügurimajara sää (FARC) guá saä, “umupeorí merä, guyadiaro iäri mera” masarë buheracä, erä masä erä eriricuri umupeoräca erä ärire yahbariguere arí yuriñoma opüre. Eropira erä arídiarodohpata iräcoma.

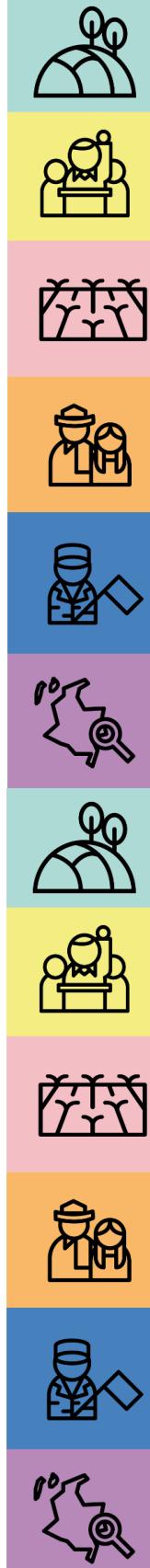
PUNTO 6

Erä wereguñire, queoro isüberodopa öpa ahriroca.

Aripehreri erä wereniguira, queoro erä iborodopa iriré erä iänuruborodopa öpa isüroca.

- Yuhucurú ahriroca irire iänuruburi curu
 - Iriré aripehrire iänümöra erá bogotague ahriracöma, erä öanucü ahriräcoma:
 - *Opü yarä ürera (3) ahriräcoma
 - *Nüguri majara sa'a ürera (3) ahriräcoma

**Acuerdo
de
Paz**

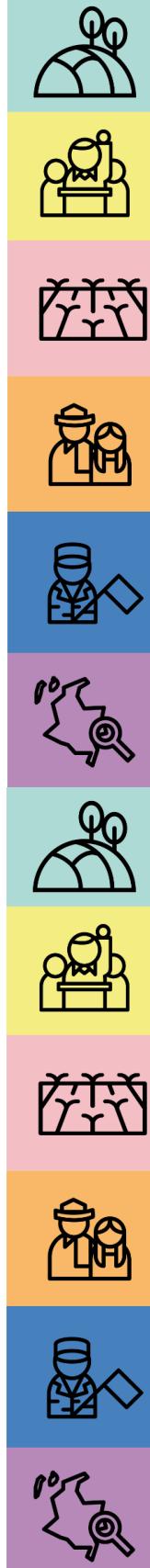
- Öa iburi öpa ahriroca:
 - *Queoró wabirire, diasangarire were amräcoma .
 - *Öpa iräca erä ahrirare ianräcoma, irí quoeró waborodopa
- Masä merä irire gahmeneré weretamuräcoma
- Yuhuñé eräre itamuburi ñeherë amuräcoma
 - l'iré 10 bojori gohra mohmé süroca, aripehreri erä ïraca era ärirare ipeo masibocoma, nomerë turaro itamuräcoma, eropa aricu dihpari majarä sarë turaró itamuracoma.
 - Yuhu pü CONPES waicuri püre iracöma, erä óaro mehmeborodopa.
- Gají niyeru i're itamuburi öpa ahriroca
- Öpa i'í amusüroca
 - Departamento saä niyeru apiroca (gobernación)
 - Municipio saá niyeru apiroca (alcaldía)
 - S.g.p saá niyeru apiroca
 - S.g. de regalías saá niyerure apiroca, i'í niyeru merä aripehrire erä idiarire itamusüroca
- Gají saä opa ariroca (empresas)
 - Gajira säre niyeru opari masä säre itamuri serësuroca
 - l'iri niyeru dederibirima öaro ahriracoma gajirä irire ianrumorä, irire yajari ahrirá

ERÄ ÖPA WAROCA, ERÄ ARİRARE ARIPEHRERÄ MASA ITAMURACÖMA

23 de junio 2016 aricu ópu yara masä eropa aricu nguri majara merä öpa ari wereniguiñora, eropirá yujuñé doreriñere iñoma, iriñehe ley estatuaría N° 156 de 2015 camara, N° 94 de 2015 senado, eropirä irire corte constitucional majarä amuñoma pare.

18 de julio 2016 aricu yuhuñé doreriñehe merä C.379 de 2016 majañe merä corte constitucional majara “Öaá” ma idiarí arinijara, eropata waporo ärira iriñehere wiuñoma pahre, PLESBICITO waicuri ñehere ämuñoma pahre. I ñehere masä era itamucu, gähme wejeri pehrengajaroca. Eropiró yoariboje öaro ariricuburipu, gähme wejeri marirö ariburipu gohrongajaroca pare.

**Acuerdo
de
Paz**

Capítulo Etnico

DIPARI MAJARÄ SAÄ OÄRO ÄHRIRICÜBURIRE ERÄ ÄRIRI YEHBARIRE, MAHİRÄ ÖPA ÄRI WERENIGUIÑOMA

(COMISION ETNICA PARA LA PAZ)

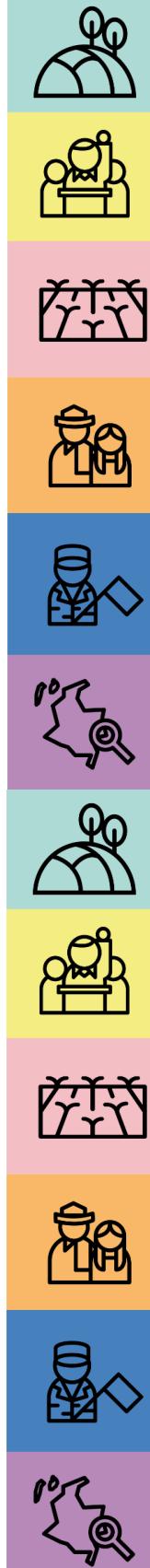
- Dipari majarä saä, opʉ merä, eropa aricʉ nüguri majära mera, öpa gʉa säre mʉa iiracá, arí weretamuñoma.
- Opʉ, nüguri majarä merä, diparí majarä saä erä oäro ariricʉburire era itamudiacʉ iägʉ, erä eropa idiacʉ iarä oäroca ariñoma. Eropirä diparí majarä öpa arí wereniguñoma: yoariboje ñero taribʉ, peamasä gʉare ñero íbirama, gʉa oparire gajirá émäcama, gʉa yaá yehbarire gajirá gʉare nʉrwiuama, game wejéri masa saä gʉaré ñero taricʉ ia'amá. Eropiro dopagueré öaro pepiro merä iriré amucʉ, ñero äriricuri í yehbare pehrenugäjacʉ yoariboje, gariboro mariro ährisüroca pare.

Gähme wejéri pehrenugäcʉ oäro ariricʉburi, i'i yehbare äricʉ, diaparí majara saä öaro ariräcoma. Né gähme dʉhyasori mariroca, nome saä yujeuropata pépiri oparäcoma, gähme dʉcawarinugaja wereniguri säa mariroca. Eropira diparí majara saä erä bahsita gähme öaro dorericʉ ariräcoma, erä bahsita erä yarä opararé acuricʉ ähriräcoma. Erä äriricuri, erä pepirire, gajirare äri imuracoma. Erä ñecusumarä erä ärireya yehbarire né gajirä èrare émasome.

- Diparí majara erä idiarire ümupeosüroca, eropiró erä idiarí merä, erä äriricuri, goroweosüñamariroca.
- Erä yaa yehbarire, erä pepirire umupeosüroca erä pepirí pehreri arirä; erä äriricuri sääré umupeosüroca. Erä ya yehbari sare ñero gohroweo mohmesuñamariroca. Eräre siú tarapeorä merä öaro mohmericʉ ariräcoma pare.

Diparí majara yaá yehbare, gajino mohmeri imöra, era iborocore, irí yehba majarare serepi iäracoma dohpa. Erä serepí iära pʉrʉ, masä era oäroca, gahmea erä arira pʉhrʉ, iriré isüroca, öpa äriricuraca gʉasä erä arí gojara merä mohmesuroca, diparí majara yaa yehba poecaguere.

**Acuerdo
de
Paz**

- Dipari majaräre siú tarapeori masä sä, ariperi suburi, erä weretamucʉ, erä iburire erä amucʉ erä saä erä mera ahariracoma. Dipari majara saä oparä acusüracoma, oparä erä ariborodopa.
- Dipari majarare coremörare surara irodopa ährimorare erá säre iäcünugʉcumi opʉ. Eropira dipari majara basita ariracoma masare coremöra pare. “DIPARÍ MAJÄRARE CORERI MASÄ” waicüracoma (guardia indijena) opʉta, öare dipari majärare coremorä ahriräcoma, ari apigʉcumi.
- Äpí mohmeri masä saäre, diparí majara, erä ariri yehbarire, irire amusüroca. Ibumejëta dipari majarä erä äpi erä oparire cohasüñamariroca, mätagueta, gubuyegueta peémasiri masa erä opara ärituaya. Peamasä i’í äpire erä turaro era mohmera yehbarire ämusuroca, diparí majara erä öaro aricʉboro dopa.
- Nʉgʉri majara , diparí majarareerä yaá yehbariguere erä gämewejeçʉ erä ñero tarirä wajare, era wereniguïdiropata irire amusüroca. Dipari majara pöra, nʉgʉri majara merä waniräre, erä acawererä pohro, erá pagʉsʉmarä pohro erä goedʉjaraburi saäre amüsuroca. Majirä nome, mamarä, erä nʉgʉri majara mera arinira erä wiriara pʉhrʉ, eräre umupeorí mera gʉyadiaró iari mera, eráre iäracoma, erá yaa yehbari majara.
- Dipari majära saäre, erä queóro iburire iänʉrʉmorare acuracoma. Opʉ yarä mera, eropa äricʉ, nʉgʉri majära merä era wereniguirare erä quero iborodopa, opä erä icʉ öaro äriricʉburi queoró waroca.
- I’í öpa erä iburí, né gaji opʉ igʉ idiarire gohroweosome. (meteria presupuestal.

**Acuerdo
de
Paz**